

1958 ИЮЛЬ 27 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 148 (4118)

Өртөө 20 коп.

ССРЭ-НИҢ ШЕРИГ-ДАЛА И ФЛОДУНУҢ ХҮНҮНГЕ ХОЛБАШТЫРГАН КЕЖЭЭ

Совет Армияның М. В. Фрунзе атыг Топ Бажыныга июль 25-те кезжени Шериг-Далай Флорунун кезженине холбаштырган. Ол кезжени политикти болгаш әртем билгалер непередириниң талазы-биле Бүгү-әзиледжи нитилелди органастаан. вице-адмирал И. Азаров кезжени ажыткан.

(СЭТА).

Бөгүн ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флорунун Хүну

ССРЭ-ниң Шериг Далай Флору — бистиң далай кызыга арларывыстың идегелдиг камгалакчызы.

«Бистиң чурттувустун Шериг-Далай флору деп илеткеди генерал-майор П. Мусьяков кылган.

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

МАЛ ЧЕМНИРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНДЕ ЧЕТПЕСТЕРГЕ ЭПТЕЖИП БОЛБАС

Малдың баш санын өстүрер, оң продукцияны бөдөр дугайында белеткен социалистик хүдөөгелеринг билс. Ол кирсинде-ле ниятиниң малыга четир санын, эки швардыг чемнери белеткериңизниң ажылдары областа бо хүнерде дык олжум темпниң чоруп турар болгаш бо улуг кампания ам удаас өгөлөр дүжүт ажап алышыкчыны-биле кампырлажырынга чоондуулап келген.

Бистиң өзүтүзе биле керек кырында ажы-херээниң карышпас ужуруг. Сөзүңү бергендиңе — эелел — деп, бистиң партиямыс болгаш чаазаыс кыйгырып турар. Эйти, дүжүт, сүтүү болгаш саржанын хөбү бүдүрери хөрөг, — мал чемнерин хөбү-биле белеткери бо-лур. Иччангаш бо чутула политикти кампанияны чорударын бичинде олжумнап саадамы өрте бисте чок.

Июльнун 22-де СЭКП обкомунун бюросу болгаш область Советиниң күсүмү бо айттырыны база-ла иччангаш шындыгы-биле чугаалажып көргөн. СЭКП-ниң чамдык райкомнары, райкуүсөмнар, МТС-тер, СТС-тер болгаш совхозтар директорлары мал чемнериниң куражырын бүдүр чартык болгаш ийи чылга четир кылдыр белеткээр дугайында СЭКП ТК-ның айттышыкчыны багай күүсетип, бо чутула кампанияны политикти болгаш ажил-агылы үжүр-дүзүмни чедир үнелелей турарын обкомунун бюросу болгаш обкомунун айткан. Июльнун 20-ге чедир белеткертинген ситен өрткен чылдың ол-ла үезинде турганында эвеш болган. Белеткере чогуур ситенга планын колхозтар чүгө 2,4 хуу, совхозтар 2-ле хуу күүсеткен. Силос салымшыкчыны база-ла шуудуудууан. Бай-Тайга, Сүт-Хөл, өвүр районнарда, «Элегес», «Барыс», «Фек» совхозтарда мал чемнериниң белеткели олза багай чоруп турар. Бездэ ажил-агылыны область өргөлел бо ажылды база-ла кошкак удуурган.

Мал чемнерин белеткериңизниң ажылдары ала-чаягаарлаащанын билдире-биле бүдү бээр херек-тир деп көөр хөөнер чамдык партия, совет организацияларының удуруткучларының талазында бар. Ол дугайы оларның практиктиң ажил-чоруудагында, оперативтиң эвес удуруткучларында көстүп турар.

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомун (секретары эш Ирма) болгаш ол райкуүсөмну (даргазы эш Ангирбан) чижекке алышынар. Графика-тиң олаада эзугаар ол районга мал чемнериниң белеткели июльнун 20-ге өгөлөр ужуруг турда-ла, а өвүр июльнун 10-да өгөлөр кылдыр планан ап, июльнун эгезине чедир ситен ажап алышыкчыныга белеткериңизниң бооспаан турган. Обласка мал чемнериниң белеткери өгөлөндөн бээр бир ай чедир турар, а ол үезин дүжүтүлдү Бай-Тайгада чезе хире хөмөөдиг ситен, силос белеткертингени бешин төдөргалаттыныан.

Улут-Хем районда байдал база-ла эки эвес. Колхозтар графика-ти олаадагы күүсетпейн турар. Колхозчуларын органастаар болгаш кижиздер ажил, илаңгыя «Улут-Хем» колхозта дык чептес тургустунан. Ийи партия оргназация секретары эш Марташ мал чемнериниң белеткелин чорудар дугайында чүгө-ле партбюронун үндүргөн шийти-ринге кылгаарлаттыныан, а керек кырында органастаачы ажылды күүсеткүдөн. Болхоз ситен ажап алышыкчының графика-ти күүсетпейн турар. Силос салымшыкчыныче болгаш кукурузаның чайгы ажаалганыче санын салбаан.

Бий-Хем районун «Улут» колхозу (даргазы Вислав) 3235 тонна ситен белеткээр турган, июль 20-ге чедир чүгө 30 тоннаны белеткээп, а силос салымшыкчыныче ам-да өгөлөл кирбөн. Ол колхозта күш-ажылдың сагыла-чуруму денди кошпа. Хөй-хөй колхозчулар ажил-агайы турар. Ситенчилер аразында социалистик чарыш органастаттыныан. Оон туржук чамдык колхозчулар боттарының кылдыр ажилыңиз нормаларын бешин билбес. Шаа мынчаар өргөтөй ажил-агайы чорукка чер-ле кым өптежир боор!

Ол-ла районун «Кызыл тараачы» колхозунда партия-и-п-ти-тиң ажил дык багай тургустунан. Партия-и-и-и-и секретары Сидоренко, оң оралакчы Кодров, оң колхоз даргазы Астафьев (партбюро кезигү) оларның кайыны-лаа колхозчулар ортузунда кижиздинде ажилыңиз дугайын сонургавай турарын илерээр. Бригадаларда агитаторлар чок, көргүтүп сабыралары органастаттыныан. Бо бүгүңүз дугайында СЭКП райкомунун пропаганда болгаш агитация кылдык (эргелекчииз Мавеев) база-ла бүтүрүлдү.

Австрияның чазак төлээлериниң ССРЭ-де чоруп турарының дугайында СОВЕТ-АВСТРИ ДЫҢНАДЫГ

Федералдыг канцлер кижнеер Юлиус Рааб баштаан Австрияны чазак төлээри Совет чазактың чалаанын эзугаар бо чылдың июль 21-ден өгөлөш Совет Эмлектинде чоруп турар.

Июль 24-те Кремлдин Улут ордузунга ат салдырган дыналыга олзаал демделгезин болза, 1955 чылда Москва чугаалажышыкчыны болгаш Австрия-биле Күрүне керезин чарганынын соода ССРЭ-ниң болгаш Австрияны аразында ийи чурттарыни национал эрге-ажыктырынга таарышкан болган Европага тай-быны бижылаарынга ийи берин турар эки харылзаалар хөгжүп келген.

Чугаалажышыкчынар чоруп турда бирге элечте ийи күрүнерин аразында экономика-ти харылзааларыңиз байдалының дугайында айттырыны мык көргөн.

Бараанары шуут өттүр сөөртүрүнге болгаш турганын калбартырыга Дунай-ны кайы-кайыныга ажыктыг кылдыр ажилдасыр ийи чурттарыни эрге-ажыктырынга таарып турар деп бүтүрүлдү ийи талалар чугаалаан.

Австри чазак моюн мурундагызы-биле бир демей, Австрияның хамаарышыс чоругунга болгаш нейтралитетинде үндөлөш, Барын-лаа, Чен-лаа чүктерини чуртары-биле найбардыг харылзааларын хөгжүдүп, а ол мынша тайбыны бижылаарыңиз херезинге бодунун аргаларының хире чергези-биле кады ажыда-

Тараа ажаап алырынга белеткел

Чөв-Хемчик районун «Коммунизмче өрүк» көдөо ажил-агылы артелиңиз ийи хөвү бригадалык кезигүнери Улут-Ховуда 200 тонна тараа кирер сыладтын тулун дооскап. Олар ам саранын, улус чурттаар бажыны дүжүт ажаап алышыкчының бетинде доозар дөш түдүп турар. Шаага тарз ажар 15 мыл хүүстөр, 12 малдырлар база белеткертинген.

Чайгы үедө ногаан ойт-сигениң олардагы турган малды кышык үедө силос-биле чөмөңгөр чорук малдың продукцияны көндүлдүргөңиз, оон дийг дендизиңиз чидирбешинге дык улуг үжүр-дүзүмүз.

Малдың портуктулук өрүкү көптүлдүргөңиз силос улуг үжүр-дүзүмүз деп чүвени өрткөп чылдарыңиз дуржуглазы биске тодаргай көргөткөн. Чижээлээрге, 1953 чылга чедир хойларын силос-биле чөмөңгөйлөп турган бис. Хойлар колдуунда-ла чер олары өрткөп, а неместе чөмөңгөйлөп кылдыр бир хойга бир центнерден хөй эвес ситен белеткээр турган. Ол үедө эң шыраа дөш улуг хойдан 2,7 кг дүк азыр турган.

1957 чылда хөй бүтүрүңгө-ле 207 кг силосту, 44 кг ситенин неместе кем кылдыр белеткээңиз кышык олардан келгере өө-биле кышыктың эң берге үезинде чөмөңгөйлөп турган. Оон түңгөлүнде бир хойдан-на 3,9 кг дүкүт ап турар апарган бис. Инктериниң сүт продуктузун көбү-лөдиринге силостун улуг үжүр-дүзүмүзүңиз чижек көргүзүп турар: 1954 чылда совхоз бир ие-не-ке-ле 4 тонна силосту, 2,1 тонна ситени белеткээр. азырал ийек бүтүрүлдү 1910 кг сүтү саап ап турган, а 1956 чылда сээр ийек бүтүрүң 10 тонна силос, 1,6 тонна ситен-биле чөмөңгөйлөп. Оң түңгөлүнде азырал ийек бүтүрүңден 2378 кг сүтү саап алган.

Иччангаш силос белеткериңиз чыл бүтүрдө улам-на көндүлдүп турар болсо, бир эвес 1957 чылда совхоз 48000 центнер ногаан массаны силостап белеткээр болза 1958 чылда 74000 центнер силосту белеткээр.

Силос белеткериңиз бүгү чоруга-га-иң хөй күш-ажыл үнер болган хөй ажилчылар негеттир. Силос белеткериңиз эң-не аар ажилдары механизастаар дөш совхоз-тиң механизаторлары улуг күчө-лөшүнүңиз салып турар. Люцерваның ногаан массаны силостууарын мынчаар чорудуп турар бис: 6—7 метр калбак ситен кестирер трактор агрегаты ситенин кезип чоруп турда ажаа көжүп каан трактор-биле ситен бөдөр дурбаан удуур-ла бөлүп чоруп орап, ситенин кезерин болгаш бөлөрин чаңгыс трактор, чаңгыс тракторист харууда кылдыр болганда 1 трактор бө-

Мал чеминиң белеткелинче бүгү күштерни салыр Силос белеткээрин кичээңгейниң төвүнчө

Чайгы үедө ногаан ойт-сигениң олардагы турган малды кышык үедө силос-биле чөмөңгөр чорук малдың продукцияны көндүлдүргөңиз, оон дийг дендизиңиз чидирбешинге дык улуг үжүр-дүзүмүз.

Малдың портуктулук өрүкү көптүлдүргөңиз силос улуг үжүр-дүзүмүз деп чүвени өрткөп чылдарыңиз дуржуглазы биске тодаргай көргөткөн. Чижээлээрге, 1953 чылга чедир хойларын силос-биле чөмөңгөйлөп турган бис. Хойлар колдуунда-ла чер олары өрткөп, а неместе чөмөңгөйлөп кылдыр бир хойга бир центнерден хөй эвес ситен белеткээр турган. Ол үедө эң шыраа дөш улуг хойдан 2,7 кг дүк азыр турган.

1957 чылда хөй бүтүрүңгө-ле 207 кг силосту, 44 кг ситенин неместе кем кылдыр белеткээңиз кышык олардан келгере өө-биле кышыктың эң берге үезинде чөмөңгөйлөп турган. Оон түңгөлүнде бир хойдан-на 3,9 кг дүкүт ап турар апарган бис. Инктериниң сүт продуктузун көбү-лөдиринге силостун улуг үжүр-дүзүмүзүңиз чижек көргүзүп турар: 1954 чылда совхоз бир ие-не-ке-ле 4 тонна силосту, 2,1 тонна ситени белеткээр. азырал ийек бүтүрүлдү 1910 кг сүтү саап ап турган, а 1956 чылда сээр ийек бүтүрүң 10 тонна силос, 1,6 тонна ситен-биле чөмөңгөйлөп. Оң түңгөлүнде азырал ийек бүтүрүңден 2378 кг сүтү саап алган.

Иччангаш силос белеткериңиз чыл бүтүрдө улам-на көндүлдүп турар болсо, бир эвес 1957 чылда совхоз 48000 центнер ногаан массаны силостап белеткээр болза 1958 чылда 74000 центнер силосту белеткээр.

Силос белеткериңиз бүгү чоруга-га-иң хөй күш-ажыл үнер болган хөй ажилчылар негеттир. Силос белеткериңиз эң-не аар ажилдары механизастаар дөш совхоз-тиң механизаторлары улуг күчө-лөшүнүңиз салып турар. Люцерваның ногаан массаны силостууарын мынчаар чорудуп турар бис: 6—7 метр калбак ситен кестирер трактор агрегаты ситенин кезип чоруп турда ажаа көжүп каан трактор-биле ситен бөдөр дурбаан удуур-ла бөлүп чоруп орап, ситенин кезерин болгаш бөлөрин чаңгыс трактор, чаңгыс тракторист харууда кылдыр болганда 1 трактор бө-

неринде ситен кестиркичлери трактористтер эштер Мирошников, Писегов, Тропкин оларның агрегаттары, чоллаачылар эштер Баранов, Боровин, машинадан ситен дүжүрер тракторунун тракторист эш Точкакин, эш Тупицынның машинага ситен чүдүрер эвенору эки ажил-агайы, хүн норманын 120—150 хуу күүсеткенин. Бо ажылды механик-астаанынын болгаш ажилчыларының эрес-шудуругу күш-ажылдың түңгөлүнде силос салымшыкчыныга күш-ажылды бүдүрүчүлүү 2—3 катан улгатаан.

Кукурузаны болгаш чалгыс чылы үнер ситенини силостууда болжаагырадыл таарыштырган тускай комбайнаары ажылдар бис. Комбайныны автомашинга чүдүрер транспортеру бир метр кире узааткан. Ол чорук автотранспортуңиз ажилчалыңиз коэффициентин 30—40 хуу улгаттыра арганы берип турар. Иччангаш ногаан массаны сөөртүп дажырыңиз чарылгазы 30—40 хуу чийгээр.

Сүт болгаш дүк бүдүрүлгезин дык көндүлдүп сорулга-биле совхоз-ти коллектив бир иеңге 150 тонна, бир хойга 2 центнерден эвеш эвес силосту белеткеп алырын хүлээңиз.

А. БЕРСЕНЕВ, Тайды районун «Элегес» совхозунун директору.

Бий-Хемниң ийи колхозунда

ТУРАН. (Телефон-биле). Бий-Хем районун Тарлада Ленин атыг көдөо ажил-агылы артелиңиз кезигүнери агаар-бойдузуг аяс байдалын ажиллап алган, мал чемни белеткериңиз сөөгү хүнерде дык шапкынчыткан. Малинованың сүт-бараан фермасында Семен Хөлдүгбей баштаан малчынар эвенору (20 кижиз составтыг) ситен кезилдешинге илдепкейлиг кижиз, хүн бүрү кылдыр ажилды норманын 150 хуу чедир күүсетип турар. Ол-ла колхозчуң Тарлада сүт-бараан ферма-зынын саанчылары болгаш малчы-нары Михаил Дамбага баштадып алган, 1075 тонна ситенин силостап салган.

Ленин атыг колхозчуң ажил кылдып мындаар бүгү кезигүнери мал

чеминиң белеткелинде калбаз-биле ажиллап, ситен белеткелин пла-нын чөөккү хүнерде доозар дөш могаг чок ажиллап турар.

«Ийил садмыс» колхоз бо чы-лын 60 гектар кукурузаны тараан. Оон дөстериңиз хөп, бок үнүштерин аштап аргыларында 40 амык колхозчулар Виктор Глухенко башта-дып алган, күш-ажылды бедке кө-дүрүлүшүңиз ажиллап турар. Чаңгыс хүнүң дүжүрүздүн бешин 25 гектар шөлдүң кукурузанын бок үнүштерин аргылаан. Аргы-лаашкынын июль 27-де доозарын шийтирдөөн. Кукуруза элп өзү-неп үгөн черлерде хонукта оон узап өгүдөңиз 17 сантиметр чедир

«Найрал» колхоз мал чемни белеткээр ажилды амга чедир шу-луудулуп чалап турар. 68 кижизиг ситен белеткээр бригада тус-тус эвенорларга хувааттыныан. Бригадада ажиллап турар колхозчуларның хөй бешин школчалар. Олар орта ажиллап чалап турар.

Район төвүндө келген сургакты эш Онуку чаа келген, чөй-биле та-ныш эвес кели боуп, чазсаан чоруп турар. Болхоз даргазы эш Чамбал-оол, партия оргнация-зының секретары эш Дойнуур ситен кезилдеш өгөлөндөн бээр бригада-га чаңгыс-даа катан барбаан.

«Бурунгаар» колхоз мал чемни-ринде белеткериңиз база-ла чөөк-таа келген. Ийдиң болза-даа мында үш бригада оргнациястыг ажиллап турар.

А. ДАРЖАА.

Картофельдин бедик дүжүдүн алыр дээш

Эркин районун «Кызыл сылдыс» колхозунун комсомолчулары болгаш аныктары картофельдин үнүжүн экижер дөш ийи хүн иштинде бок үнүштерин аштап аргылаары-биле шеф органастаан-нар. Олар картофель олурткан 7 га шөлдүн бок үнүштерин аштап доос-

каннар. Шеф ажилыңиз кижиздериниң аразында комсомолчу Сагаан-Нав-зыл болунга олаашаран чериниң бок үнүштерин өскөлдөр артык эки аштап аргылаан. Б. Ноозун, Бу-гаар болгаш оон-даа эске ол ишкеш эки ажиллаан эштер хөй.

Дыңнакчылар совхозка шефтээн

Былдылда көдө ажил-агылы техни-кумуңуң колхозтарның удуртуу калдарын белеткээр талазы-биле салымының үшкү курузуңуң ды-накчылары 20 кижиз «Межегей» совхозка 6 хонукта шефтиң ажил-лааннар.

териниң өзүп үнерин шаптыктып турган бок үнүштерин аштап аргы-лаан болгаш 4 тонна ситенин сөөр-түп силостааннар. Дыңнакчыларның аразында К. Байкара, Л. Илдиң, Чер-кешин, Дүзүкбей болгаш оон-даа өскөлөр көчүгү кызымаккай ажил-лааннар.

Олар 5 гектар өгөрдүң түш-

Чуруктарда: «Элегес» совхоз-тун ситен шөлдүң мал чемни силостап турары. Устүңдө — силостаар ситенин бөк дүжүрер машина-биле эккен дүжүрүп турары; аланда — силос опга-рында дыгаан ситенин кырып дескилеп турары.

Фото В. Уколовтуу.

Шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл чокта

(Каа-Хем районунун коммунистеринин ниити хуралы)

Каа-Хем районунун коммунистери партийни чыгыш элти ыдыктымы-биле салгы турарын коммунистериниң ниити район хуралы көргүсеп, Хуралга олурган коммунистер СЭКП райкомунун секретары өш Наскым-оолдун шлеткезин чогууру-биле үнөсеп көргөннөр.

Отчёттүт үениң иштинде районга партийни-организацият болгаш партия-политиктиң амылдың чедикшилериниң шлеткези болгаш санал бергендер демделгелеринер.

Районун колхозтары чакы хову ажыдарын өй-шаанда, эки агро-техниктиң хуузаларга эрттарган. Ам шөлдерде чаагай дүжүттү ал болурунун керечини элек тараз эки өзү үнү олар.

Мычазажок районунун партия организациязының амылында узул четпестери хурал илереткен. Каа-Хем район областың экономикасында элден көскү чери эзелет турар. Ол талазы-биле сорулгаларын районун амылың чону болган партийниң масса чедикшилериниң-биле шиттирилген келгенин кым-даа маргышпас. Район амыл-агы болгаш култура тургузушкунунун айтырылгаларын шын болгаш түңнөдиги шиттирилген келген.

Мычазажок партийни-организацият амылында куду дененде турган хуралга илереткен, СЭКП райкомунга, амылың оң бирги секретары турган Москаленкога дүжү-метсин, чагырып-дуулар, догул аажылар чоруктар турган. Каа-Хем районун, оң партия организациязында мурнакчыларын санына кадып турган. Иңдиги турбуже районга, амылың СЭКП райкомунга болгаш райкүскага четпестери болгаш алдагаларын чаар, херек кырында байдалды өскелендир чорук турганы-биле районга амыл-агы, култура тургузушкунунун талазы-биле узул четпестер бар болган. Мычазажок хываттың, тодаргайлаштың сан-медө-биле алдыра, район эркен чымыл мал чемин белгелериниң планын чедир күсеттесе-даа, барык ажырас барыдаалык турган. Мычазажок кыш эгелерин биле-ле ол чорук бадываттынмай барган. «Бурунгаар» колхоз сипен белеткенин 114 хуу күсеткен турган, мычазажок кыш орту четпөндө-ле оң малының чеки доозугаан. «Кымыл туу» колхоз мал чемин медө бугулар алдыра база-ла

багай эвес күсеткен турган. Мычазажок оң кирип турган түңнөдери меге, үрдүңкөк болганы-биле мал чемин кыш орту четпөндө доозугаан, Чаа-Халден савандал, сипеннеп шаг болган.

СЭКП райкомунун, амылың оң бирги секретары турган Москаленкоң боданың «областың барыны талакы районлары бүтү тала-биле чыдып калган чөраер» кылдыр сапаттылар турган. Мычазажок 1958 чылдың кышы ол «чыдып калп турар ышкыш» боданды ырадыр ап откан.

Каа-Хем район амыл-агы болгаш култура тургузушкунунун алдан хей айтырылгаларын четпес шиттирилген турар.

СЭКП райкомунун секретары турган Москаленко районунун партия организациязында узул чидиргиги таарыштырган. Оң бодуна ынак, бот-догулар чоругуна амылымы-биле шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл кымышыктыга турган. Оң хараазы-биле амылда четпестер илересейн, бастынып турган. Чыжаа, Сарыг-Сеп МТС-тиң директору өш Шаңкыноң багай амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

МТС директору өш Пашенко терелдер узынга кирген. МТС барык-ла байып, септип амыр дөң кижилерни дөңкөн чер болган. Мычазажок СЭКП райкомунун секретары өш Шаңкыноң амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

МТС директору өш Пашенко терелдер узынга кирген. МТС барык-ла байып, септип амыр дөң кижилерни дөңкөн чер болган. Мычазажок СЭКП райкомунун секретары өш Шаңкыноң амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

СЭКП райкомунун секретары турган Москаленко районунун партия организациязында узул чидиргиги таарыштырган. Оң бодуна ынак, бот-догулар чоругуна амылымы-биле шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл кымышыктыга турган. Оң хараазы-биле амылда четпестер илересейн, бастынып турган. Чыжаа, Сарыг-Сеп МТС-тиң директору өш Шаңкыноң багай амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

МТС директору өш Пашенко терелдер узынга кирген. МТС барык-ла байып, септип амыр дөң кижилерни дөңкөн чер болган. Мычазажок СЭКП райкомунун секретары өш Шаңкыноң амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

СЭКП райкомунун секретары турган Москаленко районунун партия организациязында узул чидиргиги таарыштырган. Оң бодуна ынак, бот-догулар чоругуна амылымы-биле шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл кымышыктыга турган. Оң хараазы-биле амылда четпестер илересейн, бастынып турган. Чыжаа, Сарыг-Сеп МТС-тиң директору өш Шаңкыноң багай амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

СЭКП райкомунун секретары турган Москаленко районунун партия организациязында узул чидиргиги таарыштырган. Оң бодуна ынак, бот-догулар чоругуна амылымы-биле шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл кымышыктыга турган. Оң хараазы-биле амылда четпестер илересейн, бастынып турган. Чыжаа, Сарыг-Сеп МТС-тиң директору өш Шаңкыноң багай амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

СЭКП райкомунун секретары турган Москаленко районунун партия организациязында узул чидиргиги таарыштырган. Оң бодуна ынак, бот-догулар чоругуна амылымы-биле шүгүмчүлөл болгаш бот-шүгүмчүлөл кымышыктыга турган. Оң хараазы-биле амылда четпестер илересейн, бастынып турган. Чыжаа, Сарыг-Сеп МТС-тиң директору өш Шаңкыноң багай амылың чоруу шагда-ла билдинген турган, мычазажок Пашенко биле Москаленко өңүл-тала болганы-биле хамык четпестер бастынып, аваз эртип турган.

С. ТАМБА, «Шынымы» корреспондентизи.

Херекке албастан машиналар

Барымы-Хемчи районунун «Большевик» медө амыл-агы эртели 1956 чылдың күзүндө астың тараа кестирер «М-5» деп ийи машиналарын садын ачкелген. Оларын дөрөң херексеп септээр, тараа шаңкыны херексептип бот бугулуңа ховжуге угай тургууру каан. Оң соонда оларын-биле тараа-даа көсөдөн, ол черинге хөвөр турганнар.

Дүжүт ажаан амышыктын доозугаан. Ол машиналар ол-ла черинге хөвөр артып, бок-стрөө адыңче чоруту калдыгы эгелөөнөр. Оларын артык кестирер, эрелге бертерин ойбана уруулар, херексеп дөң кижилер төнөп эгелөөн. Артык баштаар чериниң даргаларында-даа, хөвү бригадаларын бригадаларында-даа аңаа салгыш чөвөөр кийи чок, оларын чаны-биле дүште-даа чок эртип турган.

1957 чылдың чамында ол машиналарын хараалан кижилер бөзөк болгаш район солуннарына ол дугайын шүгүмчүлөл билеэн.

Оң соонда барып көөргө, оларын бок-стрөө артында узул үнөдери артык чыккылаан. Хөвү бригадаларын бригадалар оларын бөзөөн септөөдөр-биле дарганнаар чериниң намың алпарып каан. Оңу септөө-даа чүве чок, ол-ла черинде турбушаан, а бирөөн деңги эрги черинде улам хөдөнуп бар чыдар.

Эртек чымыл колхозтук чагай таразын лафеттиг жатка-биле аңгылап ажаан ап турга, бо тараа көвөр машиналар-биле тавыччалы көсөп болза калды дээр оңу. Мычазажок-даа колхоз даргаларын дүңкө-даа кирбөөн. Колхозтук бугуларын дүңкө-даа ол машиналарын бар кылдыр санап турар бөрдөн өңгөдө, херек кырында кымыл-даа амылгал чок артык машиналардыр.

— Колхоз даргазы өш Чымыл машина техниканы боду билди мекени кизи хирезинде аңаа канчыл салгыш чөвөөр кижилер боор — деп колхозчулар чугааламып турар.

О. ӨНТЕН-ОЛ.

ССРЭ-ниң далай кызыгаарларының камгалалында

Бо чымыл Шериг-Далай Флотунун Хүвүнүн байырламы политиктиг болгаш күш-ажылы узул көдүрүшкүнүн байдалында эртин турар. Социалист үстүр болгаш көзө амыл-агы турун көрбөөн темпелер-биле хөдүңкөк совет кижилериниң материалдыг чагай байдалы болгаш културамы чайгылыш чок өзүп турар.

Чарыбас көзө Шериг-Далай Флоту болуп турар эрес-мадырдык Совет Чепескиг Күштер бистиң удузустун тургузучу тайбың күш-ажымы камгалан турар. Совет Эвилели—чүгөс кудургач черин узул күрүсөөн өвөс, хариы хей далайлар калп турар күрүсө. Оң эртеринде оң дөрт далайлар бар, оң далай кызыгаарлары оң-оң муң километр шөйлүп чорукта. Бистиң чуртувустун аймы чок чорун болгаш күрүсө эрес-ажыктарын хандырамынга Шериг-Далай Флотунун ролу көчүрүп узул. Совет күрүсөниң шериг-далай күчүнүн быжыгаарынче, бистиң Шериг-Далай Флотувустун тургузушкунунче болгаш оң дайынчы арта-мергезиниң бедиринче партия биле чакы көзөсө узул көчөргөйи салып келген.

Бистиң чуртувустун Флоту алдарык дайынчы орукту эркен. Октябрьниң социалист революциязының тилектеги дөң демиселге революсучу Флоту бөлүшкөн партияның идеягын чөлөнткөн болган. Петроградда чепескиг тура-талымшыктын планын амылдан кылдыр да В. И. Ленин Флоту ол тура-талымшыктын кол күштериниң билерик кылдыр көргөн. Бурузас Тур чачактын ач чугула депкини черелери, оң иштинде оң турган чери Кышкы ордуун алдырынга Балтий Флотунун матросларын оңтрадлар киришкен. Чаа үе-чаданың—социализмин үе-чаданың өзгелениниң дугайын медөзөөн төөгүдүт адымышкын кылдыр эң узул алдар-чүр «Аврора» крейсериңиң үлүг-хуузуна таарышкан.

Амылчы-Тараачын Кызыл Флоту тургуура дугайында декретти 1918 чылдың февраль 11-де Улус Комиссарларын Чыгуулы В. И. Ленинниң даргалашкыны-биле көргөн болгаш хуулап алган.

Даштык халдашымын болгаш хамааты дайынчы чыдарында Флоту Совет республиканың хей салгы дайыннарында узул демиселге Кызыл Армияның амычы дузалыктын болган. Шериг-Далай Флоту чүгөс чөвөөр турбаан бөдүр ийи. 75 муң далайкылар Кызыл Армияның дайынчылары-биле кол-кодарында түтүтүңүп алган, кургак чериниң фронттарында база тулчул чоруп турган. Аңгыраагыларга болгаш даштык халдашчыларга узул демиселге совет шериг далайжылар массалыг мадырлыг чоруп болгаш эрес-дедими, санымын болгаш чепсезиниң талазы-биле артык күштерин дайынчы тилек билерин көргүсөөн. Хамааты дайынчы мадырлары—далайжылар Николай Маркенин, Владимир Полушинни, Павли Виноградовун, Василий Громековун, Павел Хохряковун, Тимофей Ульяновун, Анатолий Железняковун, Павел Дыбенковун болгаш өскө-даа хей-хей кижилерин эрес-дедими чоруктарын совет улус меңге шагда ултас болгаш сактып бугулар.

Бөгүңү Москва. Чалов кудумчузунда. Фото Б. Тренетовым. СЭТА-ның фотохроникамы.

Амылчы-Тараачын Кызыл Флоту тургуура дугайында декретти 1918 чылдың февраль 11-де Улус Комиссарларын Чыгуулы В. И. Ленинниң даргалашкыны-биле көргөн болгаш хуулап алган.

Даштык халдашымын болгаш хамааты дайынчы чыдарында Флоту Совет республиканың хей салгы дайыннарында узул демиселге Кызыл Армияның амычы дузалыктын болган. Шериг-Далай Флоту чүгөс чөвөөр турбаан бөдүр ийи. 75 муң далайкылар Кызыл Армияның дайынчылары-биле кол-кодарында түтүтүңүп алган, кургак чериниң фронттарында база тулчул чоруп турган. Аңгыраагыларга болгаш даштык халдашчыларга узул демиселге совет шериг далайжылар массалыг мадырлыг чоруп болгаш эрес-дедими, санымын болгаш чепсезиниң талазы-биле артык күштерин дайынчы тилек билерин көргүсөөн. Хамааты дайынчы мадырлары—далайжылар Николай Маркенин, Владимир Полушинни, Павли Виноградовун, Василий Громековун, Павел Хохряковун, Тимофей Ульяновун, Анатолий Железняковун, Павел Дыбенковун болгаш өскө-даа хей-хей кижилерин эрес-дедими чоруктарын совет улус меңге шагда ултас болгаш сактып бугулар.

Хамааты дайынчы мадырлары дөң демисепшишаан, Совет Эвилели сөөлүгү үш чылдарын тургузууда бодунун Чепескиг Күштеринде 1 миллион 840 муң кижини кызыртган. Совет шериглерден некей 300 муң кижини кызыртып дооступ чор чыдар. Атомнуг чепески чорукта, оңу бугуларын болгаш шөвөрни соксалыг дугайында саналды АКШ-тың болгаш Англияның чакаттары Совет чакы каш-даа улаа кирип келген. Ядролук чепескиг шөвөдөлөрүн чер болганга өскөдүрүн херек кырында эгелээр, мычазажок хамыкы атомнуг дайынчы кызылжымыннан кизи төрөгөтөгөн шүүт-ла чайлаарының угланымшыкына бөштөйги болушкыны кылдыр деп күзө-чүткөүдү удурутуга бодурган, ССРЭ-ниң Дөдү Совети ядролук чепескиг бүтү хөвөрлериниң шөвөдөлөрүн Совет Эвилели чыгыш таламы чурум-биле соксалыг дугайында доктаалды үндүргөн.

Мычазажок дайынчы кызылжымын чайлаарыңче угланган совет саналдардан барыны талакы күрүсөлөрүн чагырычы бөлүктөрү бар-ла шаа-биле ойталан турар. «Күш дөгөрөңнү» политиканын чорутушаан, олар чепсезленишкенин эдере бугуларын үргүлчүлөп, атомнуг болгаш водородтук бомбаларын чаа-чаа чымадыртыларын улай-улай кылды, ракеталар адып үндүр шөлдерин тулуп, барынгерман армияны күзөңненишкениң чөсөпөл туралар. Делегейиң аңу келген айтырылгаларын шиттирлөө

Сүт саалдазын бедидер дээш чарышты тодаргай удурттур

Бистиң областың чамдык колхозтары сүт саалдазын бедидер дөң шиттирлээг хөвөгөдөрү алганының түнөсөндө чарык чымыл дургузууда икек бүрүздөн-не орчумула-биле 800—900 килограмм сүттү саап амыр арталып болуп турар. Иңдиги турбуже Каа-Хем районунун «Совет Тува» колхозу бо чымыл сүт саалдазын бедидер талазы-биле бугулар хөвөгөдөрү албааны-биле колхозтук июль 1-ге чедир бир икек бүрүздөн сагган сүдүн эркен чымыл ол үениңге денөөр-өк, өвөрүнүн улуу, хариы барык 50 килограмм чедир бугулаан. Болхоз бо чымыл ниитиниң-биле 126 тонна сүттү саап амыр планын тургаш, июль 1-ге чедир чүгөс 48 тоннаны сагган, амы чыл планын дөңкү-ле 30,7 хуу күсеткен. Ол ышкаш бир икектен 900 килограмм сүт саап планын чүгөс 393 килограмм азы чыл планын—43,6 хуу кылдыр күсеткен алганнар.

Сүт саалдазын ол колхозта куду болуп турар чыдагыны чүдөсү Сүт саалдазын бедидер талазы-биле социалист чарышты мыда партия организациязы (секретары өш Чам-балдоо), колхоз баштаар чери (даргалар өш Нурсат) болгаш колхозтук зоотехниктиң өш Чодал-оол база ферма эргелекчи өш Койгун-Даваа олар организаставай турарында болуп. Саанчылар боттарының планын хуулагерини, чүвү чедип амыр дөң демисепти турарын белгилес. Ай бүрүздүгү бирезде фермада ийити сүт саалдазын болгаш тус-тус саанчыларын саап алган сүдүнүн түнөсөни бижип турар көргүдүт сабырамын белги кылдыра чедир фермада кирип кылдыраан, икек калдычыларын кызыртып турар планкаттар, бөлөктөлөр болгаш зооулар фермада чок.

Сүт саалдазын ол колхозта куду болуп турар чыдагыны чүдөсү Сүт саалдазын бедидер талазы-биле социалист чарышты мыда партия организациязы (секретары өш Чам-балдоо), колхоз баштаар чери (даргалар өш Нурсат) болгаш колхозтук зоотехниктиң өш Чодал-оол база ферма эргелекчи өш Койгун-Даваа олар организаставай турарында болуп. Саанчылар боттарының планын хуулагерини, чүвү чедип амыр дөң демисепти турарын белгилес. Ай бүрүздүгү бирезде фермада ийити сүт саалдазын болгаш тус-тус саанчыларын саап алган сүдүнүн түнөсөни бижип турар көргүдүт сабырамын белги кылдыра чедир фермада кирип кылдыраан, икек калдычыларын кызыртып турар планкаттар, бөлөктөлөр болгаш зооулар фермада чок.

Сүт саалдазын ол колхозта куду болуп турар чыдагыны чүдөсү Сүт саалдазын бедидер талазы-биле социалист чарышты мыда партия организациязы (секретары өш Чам-балдоо), колхоз баштаар чери (даргалар өш Нурсат) болгаш колхозтук зоотехниктиң өш Чодал-оол база ферма эргелекчи өш Койгун-Даваа олар организаставай турарында болуп. Саанчылар боттарының планын хуулагерини, чүвү чедип амыр дөң демисепти турарын белгилес. Ай бүрүздүгү бирезде фермада ийити сүт саалдазын болгаш тус-тус саанчыларын саап алган сүдүнүн түнөсөни бижип турар көргүдүт сабырамын белги кылдыра чедир фермада кирип кылдыраан, икек калдычыларын кызыртып турар планкаттар, бөлөктөлөр болгаш зооулар фермада чок.

Сүт саалдазын ол колхозта куду болуп турар чыдагыны чүдөсү Сүт саалдазын бедидер талазы-биле социалист чарышты мыда партия организациязы (секретары өш Чам-балдоо), колхоз баштаар чери (даргалар өш Нурсат) болгаш колхозтук зоотехниктиң өш Чодал-оол база ферма эргелекчи өш Койгун-Даваа олар организаставай турарында болуп. Саанчылар боттарының планын хуулагерини, чүвү чедип амыр дөң демисепти турарын белгилес. Ай бүрүздүгү бирезде фермада ийити сүт саалдазын болгаш тус-тус саанчыларын саап алган сүдүнүн түнөсөни бижип турар көргүдүт сабырамын белги кылдыра чедир фермада кирип кылдыраан, икек калдычыларын кызыртып турар планкаттар, бөлөктөлөр болгаш зооулар фермада чок.

Сүт саалдазын ол колхозта куду болуп турар чыдагыны чүдөсү Сүт саалдазын бедидер талазы-биле социалист чарышты мыда партия организациязы (секретары өш Чам-балдоо), колхоз баштаар чери (даргалар өш Нурсат) болгаш колхозтук зоотехниктиң өш Чодал-оол база ферма эргелекчи өш Койгун-Даваа олар организаставай турарында болуп. Саанчылар боттарының планын хуулагерини, чүвү чедип амыр дөң демисепти турарын белгилес. Ай бүрүздүгү бирезде фермада ийити сүт саалдазын болгаш тус-тус саанчыларын саап алган сүдүнүн түнөсөни бижип турар көргүдүт сабырамын белги кылдыра чедир фермада кирип кылдыраан, икек калдычыларын кызыртып турар планкаттар, бөлөктөлөр болгаш зооулар фермада чок.

«УТКА»-ның 25 чылы совхозтук чөлаачылары сипен белеткелде бекки бугурунугу амылдан туралар. Совхозтук дүрүлүгү чөлаачыны Ф. Киреев сөлөс чорутушкунунге хүнүнү нормаын үргүлүгү 125-150 хуу күсеткен турар. Чуррукта: чөлаачы Ф. Киреев. Фото С. Мадырмы.

Чаа-Халдун Ак-Турунда уруулар бажымын чайлаа, хүндүсү амылтанга үенинде. Фото В. Укулову.

Виде-адмирал И. ЕЛИСЕЕВ.

А. БИЧИЖИ.

Москва, АКШ-тын Ливанда агрессиясына удурлаанымдын илереткен Американын Каттышкан Штаттарынын элчин чериниң чыныгы болган митинг. Чурукта: АКШ-тын элчин чериниң чыныгы болган демонстрация. Фото Б. Трентов биле О. Иванову. СЭТА-ның фотохроиказы.

Араб чурттарда агрессияны соксадыр!

Араб чурттарда агрессияны соксадыр дугайында Совет чазактың меделелин Чоон-Хемчик районун аңгыч чону бугу совет улус-биле кады чуудуг деп көрдү, ону эми-биле деткип турар. Англан-америк агрессорлар Ливаны болган Иорданияны эжелери-биле ынаар шериглерин кыргыныгга удурлаанымдык митингилери калбарып турар. Чадаан машина-трактор станциясының коллективиниң хей кижиги кыргычылыг митингинде бир дугаарында кол инженер Н. Дубовцев сөс алган.

— Делегейге дайын айымын болдурбас, тайбынын быжылаар талазы-биле Совет күрүне ынмыг туржун, ол дугайында АКШ, Англия болган Францияның чазактарында болдуңу савалдары улаа-дарыа кирип келген. Англан-америк интервентилер Ливанче болган Иорданияже халдаан амгы үеде Чоокку болган Ортаан Чоон чүте дайымын одаан болдурбас дугайында бүгү-ле кемчеглерин алмынга боттарымыстың негеделин кирип тур бас. Төрөөн чуртувустун күчүзү улам быжылдарыга бүгү-ле чүдери кылдыр бис. Дайын кысыкчаларын кычкытырбайн, оларын шынгы харысалгаже кирир. Англан-америк эжелекчилер Ливандан, Иорданиядан, Ирактан дооан ыразын!—деп, ол чугаалаан.

Аз-чуртун Улуг дайымын киржичил, койбайр Г. Шербин, машинист К. Полюшук болган митингиге сөс ол чүте чугаалаан өөн-даа еске эштер араб чурттарда дайын одун кысыкчан англан-америк хардаачыларга удур боттары-

ның удурлаанымдык илеретпишаан, Коммунисттик партияны болган Совет чазакты долгандыр улаан-на сырый каттыжарыкче коллективтин ажил-ишчилерин кыйгырган.

«Исера» колхозтун төвүнге болган оң сут-баран формаларына, бригадаларына митингилер болгулаан. Бажың-Алаш суурга хей кижиги киржичил митингиниң колхоз баштаар чериниң даргазы М. Дютуу ажагылаан, дынадыгын кылган. — Американың Каттышкан Штаттарының болган Англияның империалистери араб чурттарыне чыдаан шаг үргүдүч салып келгенин түнөсизде ол агрессорлар ам Ливанче болган Иорданияже шериглерин кирип халдаан-дыр. Дайын болза урутташым, хоозур-дымышым. Оң халаптыг уруктаарын бис билдр бис—деп, бызаңгы Содуан чугаалаан,—Ливан биле Иорданияда агрессорларның чепсептиг халдаашкынын соксадыр дугайында Совет чазактың меделелин бүрүнү-биле деткивишаан, империалисттин чызыныкының хармы кылдыр Төрөөн чуртувустун күчүзү күш-ажым-биле быжылаар бис. Тудуг ажил бисте чедишкениң чорутууну турар. Бис 15 чуртта-га бажың кылдыр турган, 22-н түдүк доовустус, ам 5 бажыңны кылмып турар бис. 1000 койга, 1000 кыша, 50 хаваңга жазылаар база туттунган. Тудугтуң шынарын бедидип, ажил нормаларын хүн буржуажыр бүтүсүр бис. Мал чеди белетээриниң темпизин дүтүдө-

дип турган, бо чылын малга чем курлавырын хандырын шыдаар бис—деп, колхозчуларның бүтүрдиги ол илереткен.

Ливандың, Иорданияның, Ирактың девисээрлерин америк-англи империалисттериниң шериглери эжелеп киргениге удурлаанган Чадаан хоорайның амычч чонуңу митингиниң СЭКП райкомунуң секретары эш Дилгизек ажагылаан. Совет чазактың меделелин эш Ушаков номчачаан. Дайын бүгү кижиги-төрөлөгөнге уруг халаптыг халдадырын эртен дайыннар көргүскен. Чер-ортузу да-лайын чон талакы эринде Ливан биле Иорданияны эжелеп алган, өскө-даа араб чурттарың хамаарышпас, тускай догунаан эргенин чок кылдыр дөн империалисттериниң орада-жымшыкыны боттанмас дөрөин 62 дарым М. Боторова чугаалаан,— араб чурттар эрге-бурунгу үеден бээр култураның чурттары. Инда каш-паш чус чыл дүргүдүк төөгүнүч тураскаалдары, эртинелери хей. Араб чурттарының байлаан, мыаңгы оң нефтизин сырыар дөш америк, англи монополистер шаг үргүдүч чаразын сырттынып, шымылаанып келген. Чонуң өтүк, чидик келеңи оларга дегини!—дэен.

Ливанда дайын чорудууларында улар килеңиң чалгыны районун бүгү-ле чөйөрленде болу турар. Митингилерден хүлөөп алдыңган, араб чурттарда агрессияны чайла-дырын негөөн резолюциялар масса-дык хүлөөп алдыңган. М. СЕВЕН.

Школа септелгези хөй-ниитиниң херээ

Школарын чаз өөрелте чылынга үзгөрлүк белеткээр талазы-биле СЭКП обкомунуң бюросу болган облустук тускай иштирени хүлөөп алган. Олар миң белеткееп алган болган эки белеткетиңген школарга акша шаңналарын тыпсырын миңа көргөн. ынчанган областың хөй-хөй школары бо талазы-биле элээн ажилдарын чоруту-ланын болган чамдык бар чептер-терия шүгүмчүлөөн чагаалар редак-цияга көшү турар.

Улуг-Хем районунуң күтүскен ко-митеди ооал-даа болза, школа сеп-телгениң талазы-биле тускай комиссияны тургускан. Оң соста-вында алды кижи бар. Районунуң школарын ымырааның соонда чамдык директорлар эртен чылдык частыргаларында чогуур түн-нелди кылбаан болган бо чылын каттап турары илерөөн. Ол иш-каш колхоз даргалары школа сеп-телгениңе киришпей турар. Жданов аттыг колхозтун даргазы Мем-бей-оол, школа директорунуң хү-дөөлөгени күтүсеп турган Кара-оол олар школа болган башкылар бажыңның септелгенин чорударын чугаалаарын турар. Кара-оол ара-галарыңче халдаан. Школа болган интерва бо чылын өөрнөкчүлөр хүлөөп алдыр кире өвөс. Школа сеп-телгениңе ыш материал чок деп чыдаганаанам, колхоз даргазы Мембей-оол ыш бербеткөөн. Ол ишкан «СЭКП-ниң XX съез-дин» колхозта школа септелгези база багай. Школа директору Ба-др, колхоз даргазы Чуудун олар септелгени сентябрь бирге чедир доовуп алдыр бис дөш оожурган олуруп турарлар. Шагаан-Арыгда №1 школа (директору Н. Мареева) септелге талазы-биле өзүлгү чери өзөп турар. Эш Мареева септел-геге херек бүгү чүдүдери ам-даа четчелэй тып албан. «Идин»-да болза «Күш-ажымдык хосту», «Чодура», Киров аттыг колхозтарда школарын септел-гези доовулаан. Район колхозтарында школарын байддары дейи-да болза, чамдык удуртучуларыны амылга харысалга чогун үстүңде чиктеер көргүзүп турар. Д. ГОРДЕЙ.

Барыш-Хемчик районун «Бар-лык» совхозунда эте школан (ди-ректору К. Дажы) септелгези чедишкениң чоруттунган. Школан долгандыр 200 метр херияны кыл-ган болган стол, сандыларын бү-рүн септөөн. Ол ишкан чаз өөр-дилге чымында оттулар 150 кубометр ымышты школа чынында дү-жүрүп алган. И. КЕЛИН-СЕНГИ.

Бай-Тайга районун Мугур-Акс чеди чыл школаньның дирекция чери интерваң болган школа-ның септелгени чедишкениң чор-удур дөш элээн ажилдарын чо-руткан. Үрүмек септелгелер доовул-ган. Ол ишкан кыжы олар 1500 кубометр ымышты черде белеткедиң алган. Д. ДАМБАА.

„ИДИОТ“

Областың кинокритикаларында амырын апаз алаан, түр үеде «Идиот» деп өңгүт кино үңүп эгелдөөн. Кинону орус чогаалчы Ф. М. Достоевскийниң романын (роман 1868 чылда бижиттин-ген) ёзугаар «Мосфильм» ки-ностудияны кылмып үлдүргөн. Кинонуң кол сюжети болза, буржуаз-капиталисттик интелле-ге алма-көңүлүнүң теригилеки ролюнга удуур демисежин турар угаанын, анык херөөжин Нас-тасья Филиппованың өвүр-хе-вирин-биле сырый холбаалыг. Оң ролю артист Ю. Борисова че-дишкениң ойнаан. Кинонуң кол утказын доңчу-лап чугаалаарга мындыр. Кы-зык Петербурже демир ожу бар чорутур. Инда олурган удуатар-ның аразында Швецияга дөрт чыл дүргүзүңдө өкпе аарындас эмедип чоран кызы Мышкин бар. Кызы Мышкин салдыгы Рогожин-биле чугалаашы бер-геш, оң Настасья Филиппова дугайын дынаан, ол уругун эл-өөн каш кижилерин кулаан чадап каанын билшп алыр. Петербуртка келген Мышкин ада-незин эргеде тамың ген-ерал Епанчиниң өг-бүзелгине өө-биле таныман алыр дөш че-де бээр. Генерал болдуңу Чул-даскыны Гая Иволинниң Нас-тасья Филиппова-биле өгөлдүрүп каар дөш белеткенип турар. Бо кезеэ олзаның кулаан турар уругу өгөленишкени дугайында дөрт харыны бээр бооп алаан. Гая Иволин генерал Епанчи-нин хеймер уругуна ынактын турган-даа болза, ашка, өңүч-хө-реңги күзөөн чиди чору оң мыакшылыңдан артык болур. Акша-мөңгүнүң дузазы-биле уугу салдыгы болуп алган бай-мырын күзөөн Иволинниң ро-люн анык артист Н. Подгорный эки ойнаан. Генерал Епанчин Мышкинниң холунуң үжүү чарам болурга ону бодунга бижичи кылмып Настасья Филиппованы ол эки

алертп шыдаас деп чүвени кызы Мышкин билшп турар. Простой эрге-чатырлаң дериң чаңчы, чурумуга кы-жаттыңтен кижилерниң ара-зыдан Мышкин автор чүгээр меделедиң, бөдүн киж кылдыр көртүскен, ынчалзаж Мышкин кыдың-даа турш, чутка чоз, тускай амдырап шыдаас чаш турган дөс киж. Оң ролю Ю. Яковлев ойнаан. Настасья Филиппованың ба-жыңында хөгөшкени, өңүч ду-гайында салдыгымышкын үр-дүчүлөөп турар. Рогожин 100 муң акшаны тып өкөлдөө. Ин-на Настасья бүгү турган дөргө-лериң бодун чазай-чыла чор-уруп сойлаан алзедир. Рого-жиниң акшаны ал алган, Гая сен үш борбак көлөк дөш каа-да чедир үңгөй бээр сен. Бо ак-шаны оттан холуг-биле ушта тырттып кел, ол сөөңи болур дөш, шарып каан акшаны өт-чө октаптар. Бүгү турган улус акшаны үштүп алырын уругдан дылеп, дүвүрөөн турар. Настасья турган, Рогожин сендө акшаң кокудунуң өвөс-түр бе дөрге, өвү дөр-бузу төкүт берген, ка-дынмык, сөөң-ле күзөөң-биле болдуңу деп харык чок хары-лаар, а Гая Иволин өрттенип чыткан акшаны көрүп туруп-туруп моорал көш дүжөр. Нас-тасья Филиппова Рогожинге кадык болур дөш чорушан. Кинонуң бирги серияны өң-бөлдөсүр. Кинонуң сценарийи режиссер Иван Александрович Пырьев чорутулган. Орус классиктериң чыдааларында Пырьевтин ка-ны кылдыр тургускан чогаалчы эвөөс эес. Оларның аразында Достоевскийниң «Ах дүнер», Н. Гоголюң «Өгүт сүезинер», Л. Толстолюң «Воскресение» деп чогаалдары сценарийи ол тургускан. С. МААДЫ.

Областың кино үндүрер черлеринде «Идиот» деп уран-чечен, өңгүт чаз кино үңүп турар. Ф. М. Достоевскийниң романы ёзугаар Иван Пырьев сценарийин чогааткан болган ону кино кылдыр тургузуп кылган. Рольдарында: кызы Мышкин—Ю. Яковлев, Настасья Филиппова—Ю. Борисова, Гая Иволин—Н. Подгорный, Парфен Рогожин—Л. Пархо менко, Алган Епанчина—Р. Максимова, генерал кадык Епанчина—В. Пашенна, генерал Епанчин—И. Пажинов, генерал Иволин—И. Любе-нов. Кинону 1958 чылда «Мосфильм» киностудия кылмып үлдүргөн. Чуруктарда: кино чуруктан көргүзүлгөр.

Литература шүгүмчүлелин күштөлдирер

Коммунисттик партия болган Со-вет чазак бистинг чуртувустун удуртарының социалисттик утказ-шарыкы болган национал хевир-лик литератарының база уран чүдүңүч сокозал чок хөгүдөөн дөш хүн бургу сагыш салын, хөй-хөй боттуг кемчеглерин ап чорудуп турар. Тыва литература болза, төөгүдүгү талазы-биле уугу өвөс хуусаны эртен анык литература болур. ынчалза-даа совет тургузугун бергени таарымчалык байдаларга даянган, тыва литература кыска хуусаның иштиңде биче өвөс чедишкениңер болган. Областың чогаалчыларының шүдүктери, рас-скалалары, шүдүктелери, тоокулары, шындери дайының-даа, тайбың-ның-даа чылдарында Тываның амычч чоннарының демиселгине, ажил-ажыне дуалап келген бол-ган дулаан турар. Тыва литератураның эртен орун каалама, адык чок деп бол-бас. Анда язым-бүрү бергелер бол-ган частыргалар турганы чажыт өвөс. Партияның Топ Комитетиниң айтылышын, шийтирлерин удур-тууга болдурган Тываның чогаал-чылары алдадалыг чүдүдериң чыдаан, боттарының чогаалдары-ның тематикасын калбартып, идея-лык болган уран-чечен деңизин бедидип турар. Тыва литература үндөшлеттин-гени барык үжүн чылда хөгжүп кел-генинин түнөсизде, чоокку чыл-дарда дүрген бажынарын кылдыр аркалыг болуп, өң ылаңыны уугу кемчээлгич чаз-чаз чогаалдарын тургузарынын мурунда турар деп

идегады дидим-биле илередиң бо-лур. Литератураның шаңкын төгжү-рүңгө, оң идея-политиктиг күжү-нүң дөшүгү болуруга литература шүгүмчүлелин узуу-дузазы кан-чаар-даа аажок улу. Оң толаргай херечиси—уугу орус литерату-раның байлак дуругаалаан. Чыжа-элерге, Гоголь, Тургенев, Некрасов, Островский, Л. Толстой болган өскө-даа алдарлыг орус чогаалчылар-ның алум чок чогаалдарынын тур-густунарына сурагыш шүгүмчү-лөкчилер, револючу-демократтар Белинскийниң, Чернышевскийниң, Добролюбовтун идеялары болган ажилдары уугу ролю ойнаан. Оң-биле кады уугу орус чогаалчылар боттары база шыларангай литера-тура шүгүмчүлөкчилер чораннар. Деншалгаик болган сайзырангай литература шүгүмчүлели турбаан болза, классицизм орус литерату-раны бугүдөгө бедидип идея-эсте-ликтинг база уран-чечен чедишкени-нерин болаары берге. Совет үеде литература шүгүмчү-лелин чаз, бедик чадже депшөөн болган марксизм-ленинизмниң өр-өдиңге үндөшленип сайзырап тур-ар. Литература шүгүмчүлели бол-за, совет литератураның бир ча-рыкчас алдыр аларган. Литература шүгүмчүлөкчилериниң мурунуга берге болган хүндүлүг сорулгаары-ны партиа тургузуп, алардан литер-атура шүгүмчүлелинне идея-сый-лык киржирин база идея-политика талазы-биле бедик шылоңг ажил-дарын тургузарын негеп турар. Литература шүгүмчүлели болза, коммунисттик идеяларын илеретер, үңүп турар чогаалдарың идеялык

утка-шынарын номчукуларга тай-лыбыраар, оларга принципадык партияны үндөлдөй бээр, литерату-рага чентүг, мурактык чүдүдериң дидим-биле деткивишаан, буруу, хождангай чүдүдериң илередиң шүгүмчүлөөр болган совет литера-тураның шимчөөшкениңе боттуг дузаын чедирер сорулгагы. Бистинг областа литература шү-гүмчүлелиниң чүгө чамдык өгө хевирлери бар болуп турар. Чоокка чедир-ле литература шүгүмчүлели колдуунда-ла чогаалчыларын ара-зында санал-онадарың иштиңи солчуушкуну-биле болган чогаал-чы авторларының хуралдарында шүгүмчүлөөр-биле кылмырал-тынып турган. Сөөлү чылдарда со-луннарга, «Улуг-Хем» альманаха болган «Эртек демделегеринге» тыва авторларың чогаалдарының дугайында чүдүдериң миңа-кайда үңүп турар аларган. Тыва литера-тураның эртен орун анализтөөн чамдык доңчу өчөрө үнөн. Моон алган көөргө, бистинг об-ласта литература шүгүмчүлелин чаз-ла тыттып турар болган болуңу чедир үлөгү сайзыралың өгө суурун салып турар-дыр. Эвөөш биче-даа болза, парлам-тынган литература шүгүмчүлелиг чүдүдериң чамдык үжү-дузазы әскербий барып болбас. Шүгүмчү-лөкчи авторлар чогаалдарың үне-ли, чедишкени тазаларын толара-дын көртүрери орадашчылаан, оларның чептериниң база элөөн то-да болган барымаалык көртүрү-лөөн демелдөөр херек. Оң-биле кады литература шүгүмчүлелиг чүдүдери болза тыва литературда чаз солун болушкуннарын калбак

массааларга таныштырар дөш баш-тайгы өөрүңүч орадажымшыкы-нар болуп турар. Литература шүгүмчүлели бистинг областа чаз-ла байтайгы бажынар-ны кылмып турар болган ажурунда, оң оруктуга эвөөш өвөс бергелер болган частыргалар таваржын ту-рары билдингир. Чамдык авторлар каныч-бир чо-гаалды азы чыныдаан сайгарып көрүп турган, оң чептеринг тазаларыңче колдары сагыш сала бээр таварылгалар бар. Оң түнө-ликте номчукулар, шүгүмчүлөкчи-лик чүдүңгө бурзүрөө, оң чогаал-ды чамдык талаалы ыш өвөс би-лип алгылаар. Чөмдик үнөзө чо-гаалдың херек кырында шынар байлыгы куудулашп, оң оруктуга өвөс эвөс доктар таварштырар. Чогаалга чамдык тазалаар шүгүм-чүлөк болза, өң мыаңгы анык ты-ва литературга уугу хораны чеди-рип болур. Үстүңдө чугаалааш болза чогаал-ды агартыр дөш, ону бар-за ша-ла-биле малтар дөш, ол өвөс. Идея болган уран-чечен талазы-биле ар-галык «сула, а чамдыкка хары-даа буржу шүдүктү азы раскастың принципадык шүгүмчүлөк чөптү. Оң-биле кады эки чогаалдар безин чамдык чептерден хостуг өвөс болулаар, ынчанган оларын көртүрүсү база-ла шыным.

ынчалза-даа ийн-чалгыс ийити чергениң чептерини ук чогаалдын күжүн, дөштин боттарының ша-ла-биле сулардын турса-даа, оң кол идеялыг утказын өскөтин шыдааны үтүп болбас херек. Шүгүмчү-лөкчү чүдүгө чогаалдың чамдык чептерини экин эртер улагытыр-байн, оң кол идеялыг утказын бол-ган уран-чечен талазы шының илередиң көртүрери чугула. Литература шүгүмчүлелин бир сула чүдү болза, чогаалдарын чү-

ле литература теорияның айты-рылары-биле харылдаштырып сай-гарган оларның идеялыг утказын совет Тываның амыдырамын хөй талаалы болушкуннары-биле бол-ган улустун меделениң, сеткы-салгында дениска, өскериниң бер-иле холбаптырбай турарында. Бөгүңү амыдырамы элөөн чедишкениң көргүскен шүдүктөргө, расказатарга, очерктерге, басналар-га олар каныг чугула айтыр-лары, каныг болушкуннарын кайы кире ыш болган ханы көр-гөшкени деп шүгүмчүлөкчү үндөй бердишкен. Ынчанган чогаалды амыдырал-биле холбаптырып сай-гарган публицисттик чүдүдериң үе-үлөп солуннарга, «Улуг-Хем» аль-манаха үңүп көш турары күзөч-чөн. Тыва дык хөй-хөй чечен чо-гаалдар оңчултурганың бүтүдө билдингир. Оңчулдарың экинери, чөвчөнери-даа бар. Оң-биле чере-лештир тыва дык чөүла талазы-биле үнелиг дуржулга бар аларган. Идыг турбуже тыва оңчулдуручу-ларың амын, арта дуржулганы түнөш көр амы дыва хожудан. Оңчула дугайында шүгүмчүлөкчү чүдүдери эрге басып санап болур. Оңчула болза, бистинг чуртувустун акы-дунаадышкы улустарының шыларангай чогаалдары тыва улуска таныштырылмың үнелиг аргазы болур. Орус дылдан тыва дык чөүла оңчулдары амы тыва литератураның хөгжүрүңгө бир чүдүга байлак аларган. Ынчанган оңчуланың айтырларың чугаала-шым шийтирээри литература шү-гүмчүлелин бир сорулгамы болуп турар. Бөгүңгө чедир литература шү-гүмчүлели колдуунда-ла үңгөн чо-гаалдарың чыдааларың бүдүңгө рецензиялар болган билшп өгөлөп чөүрү авторларың чогаалдарын

гаш боттуг органиастыг кемчег-лери чорудары негеттинип кездер. Бисте дыл, литература башкыла-рындан адыга, чогаал амының халдыкың, боттары бижип, шенеп чорурү эштер эвөөш өвөс. Олар шүүкү, расказ, а чамдыкка хары-даа шүдүктаде бижир дөш орадажым турарлар. ынчалза-даа оларның чамдык-даа үңгүлөөн чогаалдарга хамаарыштыр бөдөлүн илередиң, өрүмчүлөкчү чүдү бижир дөш орадашпай турар. Оң туртук эштерге идыг болат шүүт төртү-түниңи турары-даа чадаас. Шы-нында, өгөлөп чорурү авторларың литература шүгүмчүлелине кир-жилгеси оларның теория талазы-биле өздөшкени уугу илг болур дөргөниң чыгыны чок. Областың дуржулгагы чогаал-чылар парлгада дачыштыр лите-ратура шүгүмчүлелиге бары-ла киришпей турарына чөпшөрөжир аркаган. Чөгүрү органиастыг кем-чеглери боттандырдыр чорур бо-ла, чогаалчыларын бо амылга кир-жалгес күштөлүр ужурап. Оң-биле кады, литература шүгүмчү-лелине идеялыг киржи Чогаал-чылар Эвөдөшкениң кедиги бүр-үдүнү хүдөөлгени дөргөни үтүп болбас. Литература шүгүмчүлели болза, идеология амының, коммунисттик кыжылдыгениң бир чугула амыр болур. Ону күштөлдирери солуннар реценцияларын. Чогаалчылар Эвөдөшкени Тыва салбырында дөрт хамаарылаан. ССР-ниң Чогаалчылар Эвөдөш-кени Тыва салбырының удаас бо-лур хуралында областа литература шүгүмчүлелини дугайында айты-рыны тодазы-биле чугалашпаш, боттуг кемчеглериң үези кел-ген. А. НАЛЗАК.

